

A MISKOLCI 10-ES HONVÉD GYALOGEZRED HARCAIBÓL KALNIKÓW, 1915. MÁJUS 28–JÚNIUS 1.

Nagy Gábor

okl. bányamérnök, 10-es Honvéd Hagyományőrző Egyesület, Miskolc

A magyar királyi miskolci 10. honvéd gyalogezred a besztercebányai 16. honvéd gyalogezredrel a 78. dandárt, a 9. kassai és a 11. munkácsi honvéd gyalogezred pedig a 77. dandárt alkotva, a 39. hadosztály kötelékében harcolt és vett részt 1914-ben a vesztes galíciai csatákban. Nem voltak képzett katonák, csak besorozott emberek, akik – ha életben maradtak – később tanultak meg harcolni. Jellemző a hadosztályparancsnok, Hadfy altábornagy parancsa: *Az én jelszavam „előre”, egyes ezredeké úgy látszik a „hátra”. Nyomatékosan figyelmeztetek mindenkit, hogy a holnapi csatától kezdve kérlelhetetlenül belelövöttek minden tömegesen, rendetlenül megfutó csapatba. Kiadaték mindhárom ddr., a 4. gyalogezred, 2 menetezred és a két tüzérezred parancsnokságának.*¹

A kalnikóvi csata itt közölt eseményeit a hadtörténeti kutatás részletesen még nem dolgozta fel. Az esemény a miskolci 10-es honvéd gyalogezred történetének egyik fontos állomása volt, azért, mert az ezredet megfutamodással vádolták meg, mint alább kiderül, alaptalanul. Az a vád érte a 10-eseket, hogy egy orosz támadás alkalmával az ezred – már ami maradt belőle, mert mindössze kb. 500 emberük volt már a támadás előtt is – tüzelés nélkül, önként megadta volna magát. Az ügyben vizsgálat zajlott az ütközetet követő napokban, 1915. június 3-ával bezárólag. A jegyzőkönyvek tanúsága szerint az ezred nem adta meg magát, sőt, a katonák az utolsó percekig harcoltak. A magasabb parancsnokság végül beírta a jegyzőkönyvekkel, és nem folytatta tovább a vizsgálatot.

Kobek Béla alezredes 1914. szeptember hónap közepén vette át a 10. honvéd gyalogezred parancsnokságát, és vezette győzelemre az ezredet. A gorlicei áttörés után négy hónapig a harcok az ő nevéhez fűződnek. Később, 1916. tavaszán a Strypa-menti, majd a Dnyeszter-menti

ütközetekben is ő vezette a 10-es honvédeket. 1916. július 1-én nevezték ki a pécsi gyalogdandár parancsnokává. A világháború után a nemzeti hadseregben teljesített szolgálatot, és mint tábornok ment nyugdíjba. A magyarosítási névhullám során Kádárra változtatta nevét. 1934. november 17-én hunyt el.

A 10-es Honvéd Emlékalbum így ír a gorlicei áttörést követő eseményekről: *„a Radymno-Zagrody áttörés után megkezdődött Przemysl körülzárása. A körülzáró ének csúcspontját képezte a mi hadosztályunk. Ennek az éneknek kellett minden orosz ellentámadást felfogni, hiszen ez jóformán kibírja azt. (...) Május 28-án egész napi ádáz tusa után este a Kalnikowtól keletre lévő magaslatokat a hadosztály birtokba vette. Feladata volt: ott magát beásva az ellenség előretöréseit visszautasítani és a vár ostromát fedezni. (...) Az immár csaknem egy hónapja tartó véres harcokban megfogatkozott hadosztály megszűllja a kiuntalt területet, jobb szárnyon a 10. ezred (...)”*²

1915. június 1-én Kobek ezredes a következőket jelenti a 39. hadosztályparancsnokságnak az ezred állapotáról: *„Jelentem, hogy az ezred létszáma f. évi május 28-iki harc után 412 főre csökkent. Ezen legénység egy zászlóaljba egyesített Paravicin Jenő százados parancsnoksága alatt. Közigazgatásilag az ezredkötelék illetve a 3. zlj. fenntartott. Adorján alezredes és Martin őrnagy megbetegedtek; a minimálisra redukált zlj. törzsek az ezredtörzssel egyesítették és itt rendelkezésre állnak. Az ezred 412 fő létszáma – a vonatnál felesleges személyek, fogságba esett tiszték tisztiszolgáinak, felesleges sebesültvívőknek, málbásállat vezetőknél, szakácsoknak felfegyverzése, valamint az utász és telefonosztagoknak a rajvonalba való beküldése által – a tegnapi napig 584 puskára emeltetett.”*³

1 Hadfy altábornagy parancsa. (Jazionówka, 1914. szeptember 7.) HL II/587. 1. doboz (lapszám nélkül)

2 SASSY Csaba (szerk.). *A volt m. kir. 10-es honvéd gyalogezred világháborús emlékalbuma* [10-es honvéd emlékalbum]. Ludvig István kiadása, Miskolc, 1939. 85.

3 HL II/587. 1. doboz 5.

Az ezred a megsemmisülés szélére került, akár könnyen fel is oszlathatták volna. Ráadásul az ezredet azzal vádolták meg, hogy egy orosz támadás alkalmával tüzelés nélkül önként adta meg magát. Ezt az ezredparancsnok, Kobek ezredes visszautasítja: „Hogy az ezred tüzelés nélkül önként megadta volna magát, az a valóságnak meg nem felel. Juhász őrnagy úr erre vonatkozó jelentése a Cillinger főhadnaggyal felvett csatolt jegyzőkönyv tanúsága szerint csak félreértésen alapulhat. Hogy az ezred töredéke (500 ember) ezen alkalommal bátran és férfiasan harcolt, és csak az ellenséges túlerő, valamint a szomszéd csoport visszavonulása folytán beállott átkarolás okozta, hogy sokan foglyul estek. Igazolja ezt az, hogy a visszavonult részek kétszer hősiességgel ellentámadásra mentek előre, sőt ez alkalommal az ezrednek már csak töredéke még 107 foglyot is ejtett. Hogy az ezred hősiességgel harcolt a nehéz viszonyok között, igazolja a nagy veszteség. Dacára, hogy nagy része foglyul esett, ezen a napon az ezred halottakban és sebesültekben több mint 100 embert (létszám 25%-a) veszített; ha az emberek ellenállás nélkül adták volna meg magukat, veszteség alig lehetett volna.”⁴

Lássuk, mi is történt valójában! Elsőként azt a jegyzőkönyvet idézzük, amelyben Milassin Kornél százados, az 1. század parancsnoka adta elő az orosz áttörés általa tapasztalt eseményeit (1. kép).

„1915. június 1-én del. 2h-kor az ellenséges tüzés igen erős tüzet kezdett összpontosítani a Zagrebľa na Paladni új templom környékén lévő állásainkra. Erre rögtön a zászlóalj parancsnokság útján tüzéségi támogatást kértem, és Nyékhegyi Ferenc, 9. honvéd gyalogezredbeli őrnagy urat telefonon kértem: „A tartalékot riassza föl, mert a templom környékén áttörés készül.” A századhoz pedig Novotni 1. szd.-beli honvédet küldöttem, hogy azonnal riasszon fel mindenkit, készen legyen a támadásra, s az utolsó percig kitartani. A küldönc vissza nem érkezett.

Magam személyére a fődözekekből a századomhoz közelebb mentem a század régi fődözekeibe, s innen figyeltem a fejleményeket. Nemsokára rá (kb. 5') igen erős saját és ellenséges gyalogsági és géppuska tüzet halottam az új templom környékéről, s azután pár perc múlva egyes embereket láttam arról a környékről visszajönni. Utána azonnal oroszokat láttam bal oldalról a 203□ mögé futni. Ezt látva, hogy mindig közelednek hozzám bal oldalról az oroszok, és mindig nagyobb saját tömeget láttam bal oldalról visszafutni, a régi fődözekek mentén a 16. ezred felé mentem, hogy magamat az elfogástól megmentssem.

A 16. ezred bal szárnyáról láttam, hogy a saját tábori őrséim a kis erdő környékéről futnak vissza, s utána az oroszok nyomulnak a kis erdő környékéről a rajvonalkunk felé. Láttam, hogy a század menthetetlen, amennyiben a bal oldalról közeledő oroszok közvetlen közelükbe érkeztek, s a kis erdő felől is

közeledett az orosz rajvonalk. Hallottam rövid ideig tartó élénk tüzelést, azután láttam, hogy az oroszok megrohanják őket és csoportosan vezetik őket el. Ugyanekekor a 16. ezr. bal szárnyához Szőke Sándor 8. századbeli törzsszermester embereivel (kb. 40 ember) odamenekült, azokat én rögtön megállítottam, és az ott lévő 16. ezr. összesűfolt embereivel, erős „rajta” ordítással őket rohamra küldöttem a rajvonalk háta mögé bekerült ellenség ellen. Az előttünk lévő oroszok erre a Wisznia csatorna medrébe menekültek.

Azonban az oroszok oly nagy számban tódultak a kis erdő és ZS. irányából közvetlen közelről, hogy a rohamozó osztagot azonnal visszadobták, illetve elfogták. Később láttam, hogy az oroszok az egész vonalon részben a Wisznia csatorna, részben a kis erdő felé elmenekülnek. Világosan láttam, hogy ennek oka a hirtelen Pohorylec-nél közbelépő osztag tüzelése volt, amely csaknem megsemmisítette őket.⁵

Karavicini Jenő százados, a jegyzőkönyv egyik hitelesítője az alábbiakkal egészítette ki Milassin Kornél szavait: „Azon jelentéssel terjesztém fel, – hogy a jegyzőkönyvből megállapítható, – hogy az ellenség áttörése a kombinált zñj. védő állásától északra Zagrebľa na Palachin át történt, s a legénység mindaddig kitartott az állásban, ameddig a túl erős ellenség fődözekeibe be nem tört.”

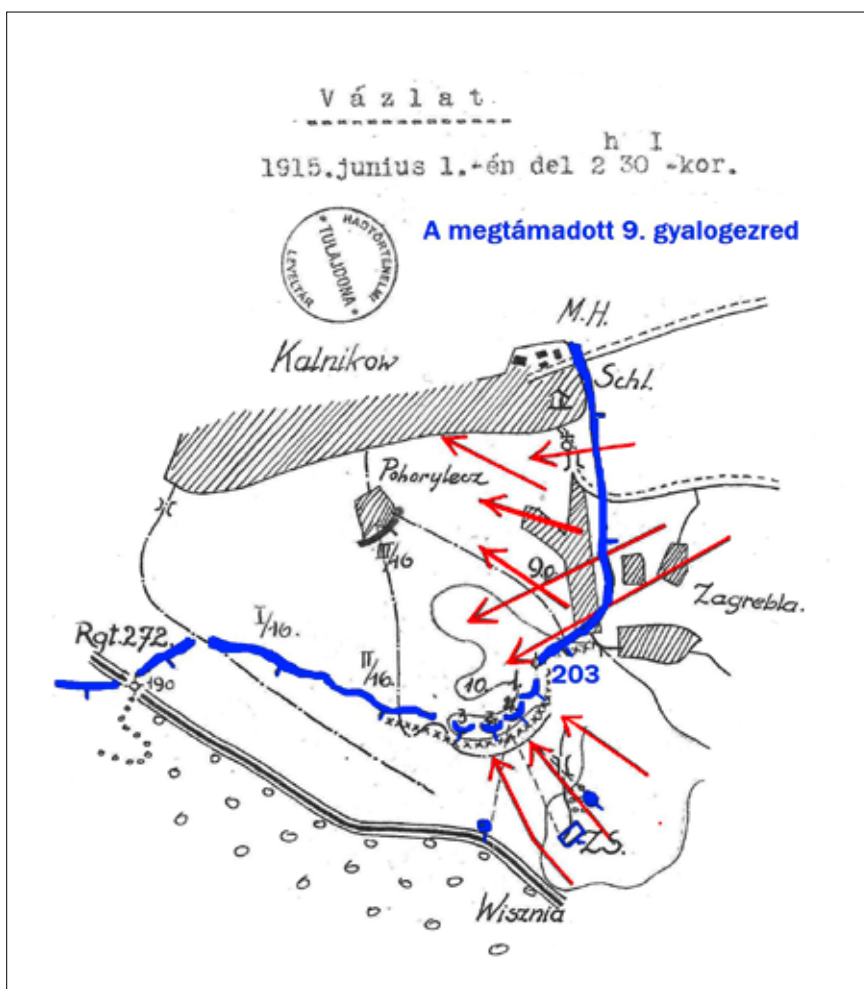
Ghyczy Ferenc százados, a 16/2. zászlóalj parancsnoka a saját nézőpontjából így emlékezett a történetekre: „Jelentem, hogy saját észleletem szerint a tüzéségi tűz különösen a Zagrebľa na Palachni és Sch. közti részt érte, onnan hallatszott a puska és géppuska tűz is del. 2h – 2h 30'-ig. A tűz ekkor ezen irányból megszünt, röviddel rá balról embereket láttam visszafutni, de hogy ezek milyen ezredhez tartoztak, azt kivenni nem tudtam. Körülbelül 10' múlva a Zagrebľa irányából a 203□ és Pohorylec közti terepen ellenséges rajvonalkak tűntek fel, melyek zászlóaljamat baloldalra és hátba támadták.”⁶

A helyzetet összefoglalóan az ezred harcjelentése tárgyalja, jegyzőkönyvekkel alátámasztva. „Június hó 1-én del. 2 h, az ellenséges tüzés igen heves tűz alá veszi az ezredtől balra a 9. ezred és tovább a 11. ezred állásait. Saját előretolt tábori őrsök vonalára ekkor néhány srappnell adatik le, azonban saját fővonal ekkor tüzéségi tűzben még nem volt. Milassin százados az ezred balszárnyáról ekkor azonnal értesíti erről telefonon a balról szomszédos csoport parancsnokát, Nyékhegyi őrnagyot, tőle a tartalékok felriasztását kérte azon közléssel, hogy a piros tetejű templom irányában valószínűleg áttörés készül, egyszersmind tüzéségi támogatást is kért (l. jegyzőkönyv).

5 Jegyzőkönyv. (Pohorylec, 1915. június 1.) HL II/587. 1. doboz 16.

6 HL II/587. 1. doboz 24–26.

4 HL II/587. 1. doboz 84.

1. kép. Az orosz támadás hajnal 2 óra 30 perckor. Az oroszok tulajdonképpen a 10-es honvédektől balra lévő 9. kassai honvéd gyalogezredet támadták és ott törtek át.

Del. 2h 15'-kor említett ezred felől igen beves gyalogsági és géppuska tűz hallatszik, ugyanekkor saját tábori őrsök a helyzet felől megkérdezve jelentik, hogy ellenséget nem látnak, balról igen erős gyalogsági tüzet kapnak, ezen irányba a tüzet megkezdték. Néhány perc múlva azonban bal oldalon, majd arban és később a jobb oldalon is előnyomuló erős ellenséget pillantanak meg; a tüzet ezekre irányítják.

Ugyanekkor azonban balról, a 9. ezred állásai felől Kalnikow felé egyes visszafutó embereket pillantanak meg. Ők maguk a legerősebb tüzet kifejtve, fejenként 150-200 töltényt lőnek ki, mikor is azonban mindkét szárnyról átkarolva a visszavonulást a főállás felé megkezdik, nyomon követve az ellenség által. Saját főállás megszálló csapatai az előnyomuló ellenség megpillantásakor a tüzet azonnal megkezdették, úgy, hogy a tábori őrsök egyes emberei már csak a saját vonal tüzeiben tudtak a drótakadályokon átjutni (...)⁷

A harcjelentéshez csatolt jegyzőkönyvek részletezik az összefoglalást, az események testközelí, „alulnézetből” megélt nézőpontjából. Ezek közül kettőt, a 9. és a 14. számút idézzük, amelyeket alacsonyabb beosztásban lévő tiszthelyettesek adtak elő, akik a maguk szűkebb perspektívájú, ám közvetlen szempontjából mondták el az átélt tapasztalatokat. Glück Miksa tizedes így nyilatkozott 1915. június 2-án: „Del 2 h-kor igen élénk tüzéségi tűz kezdődött a balszárnyon (a templom irányában), mire mi készenlétbe helyezkedtünk, mert ekkor még ellenség nem mutatkozott. Pár perccel később a balszárnyról élénk tüzelést hallottam, miközben láttam, hogy a tábori őrsünk futólépésben közeledik, az ellenség pedig tömött rajvonalan nyomon követi. Erre mi nem nézvén, hogy a tábori őrsöt is löjük, igen élénken tüzelni kezdtünk. Az ellenség, dacára az élénk tüzelésnek, állásaink felé robant, s a drótakadályokat kidöntve a tábori őrs embereivel együtt ugrottak a rajvonalkba; erre én kiugorva állásunkból visszafutva láttam, hogy a balszárny felől sűrű csoportok vonulnak vissza.” Arra kérdésre, hogy „látott-e

⁷ Harcjelentés 1915. június 1-ről. HL II/587. 1. doboz 80.

sapkát vagy kendőt lengető, vagy fegyverét önként elhanyagoló homvédeket?” Glück Miksa tizedes röviden így válaszolt: „Nem láttam.”

Hasonlóképpen emlékezett Bocskai János őrzető, aki a Palásti hadnagy úr századához tartozott: „(...) del. 2h igen élénk ellenséges tüzéségi tűz a tőle balra lévő rajvonala kb. a templom irányába. Ezt követőleg balfelől élénk gyalogsági tüzet hallott. A tábori őrs felől, mivel már rajvonalkunk ellenséges csapatokat is vett észre, élénk tüzelés közben saját embereinket látta visszafutni. Az emberek így saját tűzhatásunk közbe futottak rajvonalkunkba. Tábori őrsünk emberei után az ellenség nyomban a drótakadályaink előtt tűnt fel s mi még élénkben tüzeltünk, miközben az ellenség a drótok oszlopait kibúvígálva rajvonalkunkba betört. Mikor az ellenség már fedezékeinkbe betört, és embereinket saját rajvonalkuk mögé hajtották, én kiugrottam a lövészárokból, s a 16. ezred lövészárkai felé futottam.

A vizsgálat legfontosabb kérdésére: „Látott-e sapkát, vagy kendőt feltartó, vagy fegyverét önként elhagyó homvédeket?” így válaszolt: „Nem, hanem azt láttam, hogy az oroszok még a lövésben lévő tüzelő homvédeket puskájukkal ütötték, mert még tüzelni akartak.”⁸

Az áttörést követően, még mielőtt a 10. ezred állásait megtámadó ellenség az ezred drótakadályait elérte volna, a 10-esektől balra lévő arcvonalon egyes emberek voltak láthatók, akik Kalnikow felé visszaszaladtak, majd rövidre rá nagy tömegeket láttak ugyanoda visszafutni. Hogy melyik csapattesthez tartoztak, azt akkor nem állapították meg. Az oroszok a futókat követve már a magyar állás oldalában voltak, majd dél felé lekanyarodva a balszárny felsodrását megkezdték.

Az események egyik kulcsszereplője Nyékhegyi Ferenc őrnagy, a 9. gyalogezred tisztje, aki nyilatkozataiban következetesen a 10. gyalogezred ellenállás nélküli megadásáról beszélt. Milassin százados küldönce, Löffelbein Bernát porosz őrzető adott először jelentést Nyékhegyinek az áttörésről és az orosz átkaroló műveletről. (Ez már azután történhetett, hogy Milassin Kornél telefonon értesítette Nyékhegyit a tartalék riasztásáról, és a megindult orosz támadásról.) Löffelbein így nyilatkozott: „Midőn az állásból kénytelen voltam elmenekülni, mivel tőlünk balra lévő rajvonalaik visszaszaladtak, találkoztam Nyékhegyi őrnagy úrral, aki a faluban volt és kérdezte tőlem, hogy mi történt. Én az őrnagy úrnak a következőket jelentettem: Állásaink ellen jobbról, a nagy erdőből két hadi erejű század rohamozik, szemből a kis erdőből gyengébb ellenség közeledik, balról a községben az ellenség áttörte a vonalunkat,

saját csapataink balra hátra futottak, az ellenség már balról a hátunkba került, a mieink kénytelenek voltak megadni magukat, mert teljesen körül voltak véve.”

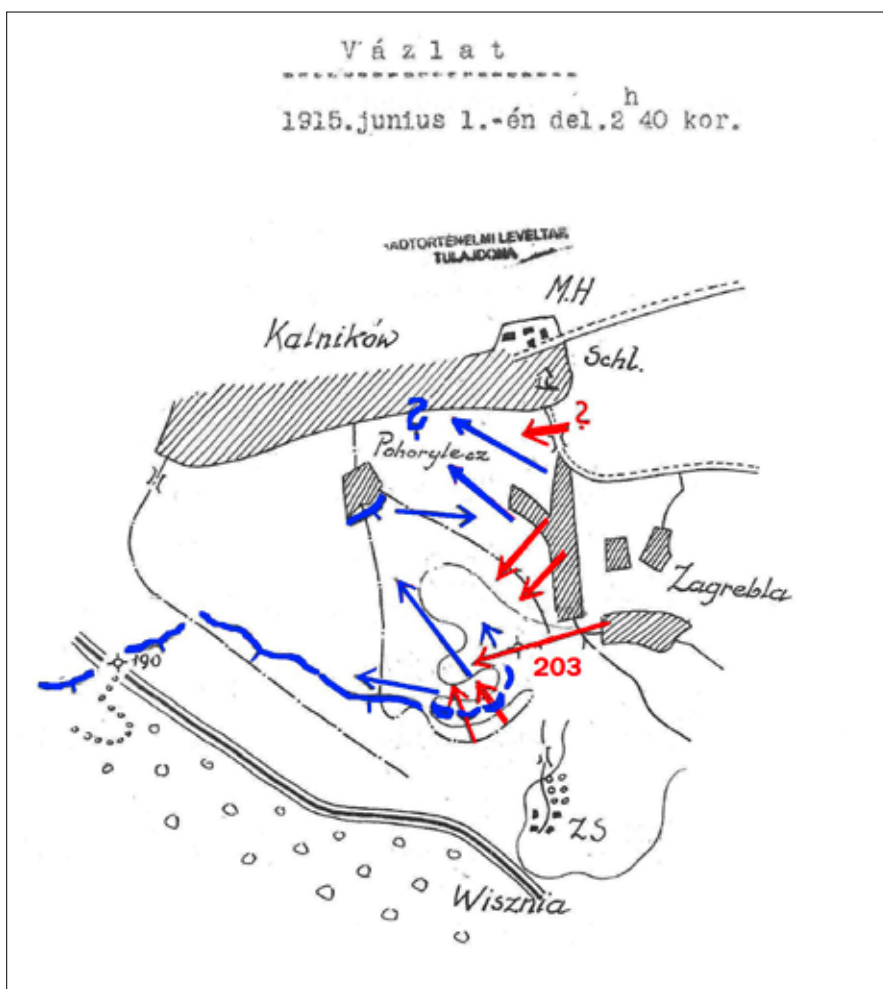
Nyékhegyi Ferenc a vizsgálat során a saját jelentésében ezt úgy adta vissza, hogy a 10-esek századai minden ellenállás nélkül, tüzelés nélkül adták meg magukat. Löffelbein Bernát az erre irányuló kérdést a következőképpen tisztázta, önmagát is megvédvé: „Az őrnagy úrnak én nem azt jelentettem, hogy a 10. ezred századai adták magukat meg minden ellenállás nélkül, hanem ellenkezőleg azt jelentettem, hogy a balról levő részek, melyek a község (templom) környékén voltak, azoknak kellett már ellenállás nélkül megadni magukat, mert balról teljesen a hátukban volt az ellenség. Én a Milassin százados úr mellett voltam küldönce, a mi fedezékünk a magaslat tetején a 9. ezred jobb szárnya mögött volt. Én mindaddig fedezékem mellett tartózkodtam, amíg balról a templom irányából az ellenség a mieink mögé nem érkezett, egy orosz eggyenesen felénk futott ezek közül, ezt én lelőttem és azután hátra futottam.” Hozzátette, hogy másutt valóban látott önmagukat feltartott kézzel megadó katonákat, miközben a 10-esek erős tüzeléssel igyekeztek hátráltatni az előrenyomuló oroszokat. „Még azt adom elő, hogy saját századaink, tehát akik a fedezékünktől jobbra voltak, igen erős gyalogsági és géppuska tüzet fejtettek ki. Még mikor hátra futottam, akkor is hallottam jobbról az erős tüzelést. A balról lévő rajvonalnál a fedezékemből, amely mint említettem a 9. ezred jobb szárnya mögött volt, félbalra és eggyenesen előre lévő résznél láttam, amint az emberek kezűket felemelve megadták magukat.”⁹

A balról lévő erők visszafutását a rajvonalkuk mögött tartózkodó sebesültvivők is látták és megerősítették. A 10-esektől jobbra elhelyezkedő 16. ezred ekkor még szintén állásaiban volt. valamennyi jegyzőkönyv egybehangzóan kijelentette, hogy a 10. gyalogezred védővonalának legénysége az ellenség megpillantásakor a legerősebb tüzet puskából és az állásban lévő 3 géppuskából azonnal megkezdte. A tőle balról lévő csapatok visszafutásának ellenére állásaiban az ezred kitartott. Az oroszok többsoros támadó vonala azonban – nem törődve a heves tűz okozta nagy veszteségekkel – elérte a drótakadályt, azt a homokos talaj miatt aránylag könnyűszerrel ledöntötte, és az oroszok az állásba betörték, rövid szuronyharc után a magyar csapatokat onnét kivetették.

A drótakadály ledöntését, az állásokba való betörést és a közelharcot érzékletesen visszaadja Krupiczter Kálmán és Bozzay Lajos hadapródok visszaemlékezése: „(...) a balszárnyról az oroszok roham kiáltását hallottuk a

8 9. és 14. sz. Jegyzőkönyv. (Pohorylec, 1915. június 2.) HL II/587. 1. doboz 18–33.

9 7. sz. Jegyzőkönyv. (Pohorylec, 1915. június 2.) HL II/587. 1. doboz 18–33.

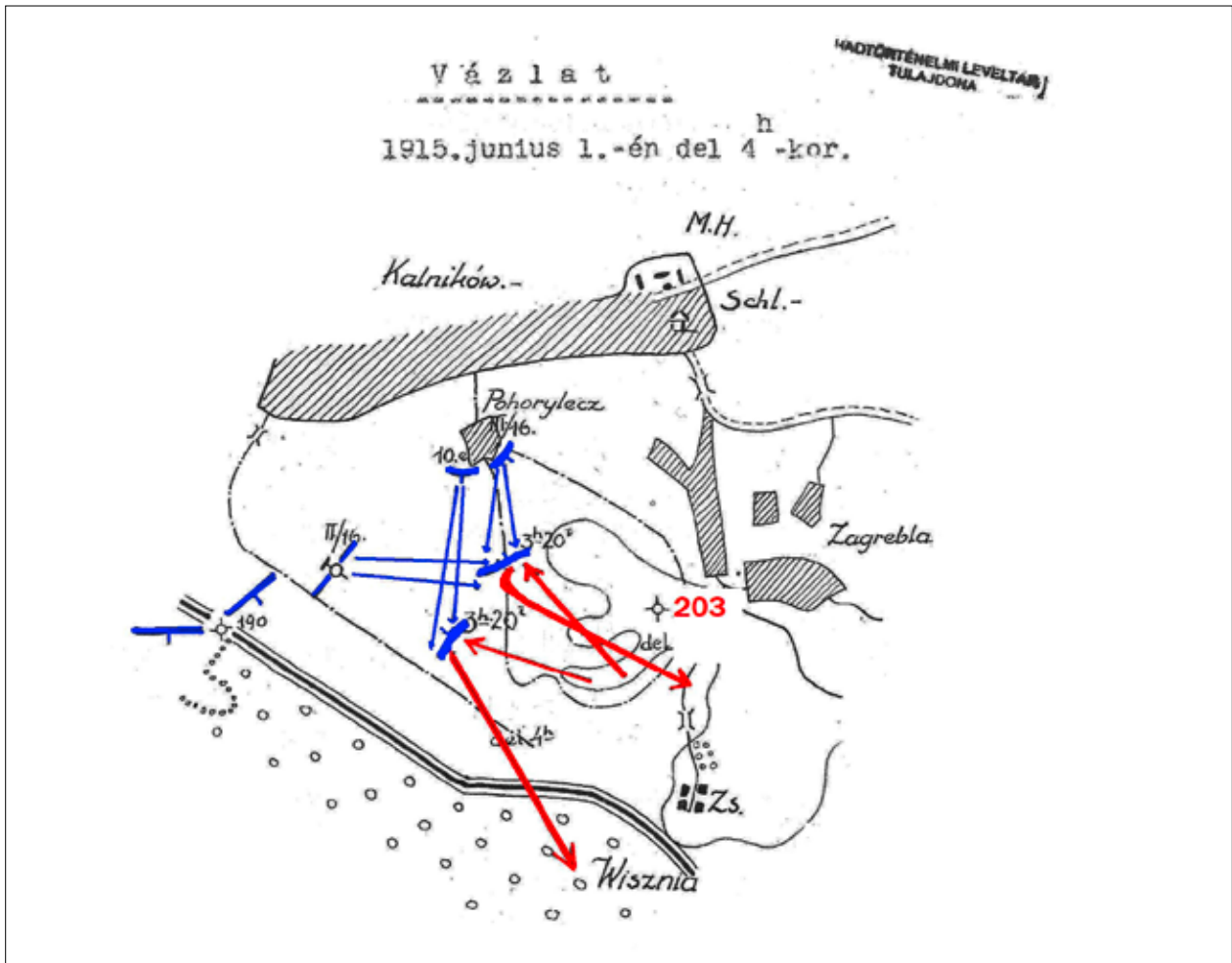
2. kép. A helyzet hajnali 2 óra 40 perckor.

saját rajvonal élénk tüzelése közben. Ez a gyalogsági tűz rövid időn belül egész védőszakaszunkon megkezdődött, miközben a kiküldött saját tábori őrsről saját tűzhatásunk alatt honvédeink rajvonalunk felé közeledtek, kiket az ellenség tömött rajvonalban nyomon követett. Erre a légénységet még élénkebb tüzelésre biztattuk, mely azonban csak rövid ideig tarthatott, mert az ellenség a laza talajba épített dróttakadályt, mely még tekintettel az idő hiányára kellőképpen megerősítve nem volt, áttörte és azonnal fedezékünkbe batolt. Embereink kezéből a szó-szoros értelmében kicsavarva a fegyvert, azt fedezékeink mögé dobálták, a honvédeket pedig a saját rajvonaluk mögé bajtolták. A helyzetiünket súlyosbította az a körülmény is, hogy a balszárnyról már tűz hatás alatt állottunk, jobbról pedig már a fedezékeinkbe tört ellenség közeledett felénk. Erre, látva súlyos helyzetünket, miután tarthatatlannak véltük az állásokat, kingorva az állásból a 16. ezred állásai felé futottunk.” Sapkát vagy kendőt lengető, fegyverét önként elhányó honvédeket „már csak azért sem

láthattunk, mert mint fentebb előadjuk, az ellenség az állásokban a lövő honvédek kezéből vette el a fegyvert. Tüzelés nélkül visszafutó honvédeket ők sem láttak.¹⁰

A 10. gyalogezred katonái közül az ellenséges túlerő sokakat lefegyverzett. Mások, akiket már teljesen körülfogtak, a puskát letették. Akiknek még sikerült, az állást elhagyva hátrafelé elszaladtak. A balszárnyon lévők azonban, akiknek már oldalában és hátában is ellenség volt, csaknem kivétel nélkül fogságba estek. A visszavonulóknak nagyobb része a 16. ezred állásai felé volt kénytelen szaladni, és csak kis részük menekülhetett Pohorylec felé, mert ezt a visszavonulási irányt a bal felől betörő az ellenség már csaknem teljesen elvágta. Közben az ellenséges nyomás fokozatosan a 16. ezred állásaira is érvényesült, jóllehet őket szemből meg sem támadták, mire az ő szárnyuk is visszavonult (2. kép).

10 10. sz. Jegyzőkönyv. (Pohorylec, 1915. június 2.) HL II/587. 1. doboz 18–33.

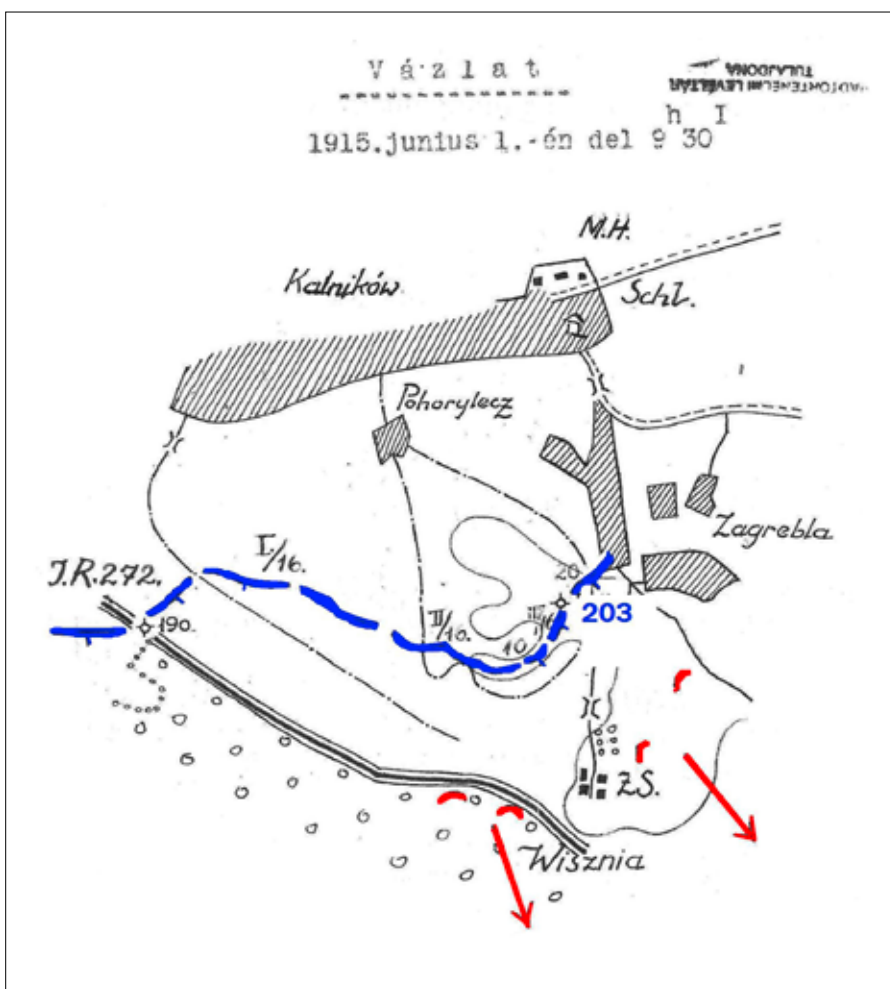

3. kép. A helyzet 4 órakor.

Az ezred emberei közül az áttörés és bekerítés következtében mintegy 160 fő foglyul esett; legnagyobb részt az 1. és 4. század emberei, akiknek a balszárnyán az átkarolás és a bekerítés megtörtént. Ezt megelőzően a Pohorylecnél tartalékban álló III/16. zászlóalj egy részét, a 9. ezredet visszavető ellenség megállítására, Zagrebła irányába ellentámadásra rendelték. A 10. gyalogezrednek a 16. ezred felé visszavonult részei csatlakoztak a II/16. zászlóaljhoz, mely közben szintén kelet felé fordult. Ezek az egységek 2 óra 50 perckor ellentámadásba mentek át a 203-as magaslati pontra feljutott oroszokkal szemben. Az ellenségnek legelől lévő vonalát visszavetették, és a jobbszárny feljutott a 203-as magaslat délnyugati nyúlványára. Mikor az ellenség hátsó erős vonalai velük csaknem egy időben értek fel a magaslatra, a gyenge magyar erőket megrohanták, körülvették, és majdnem mind elfogták. Ekkor a 10. gyalogezredből mintegy 150 ember esett fogságba.

Az orosz erők egy része Pohorylec felé, más része a 16. ezred fedezékei mentén nyomult előre. Ezeket a 10. ezredből a Pohorylec déli szegélyén gyülekezett csoport tagjai, közöttük telefonisták, küldöncök, felfegyverzett tisztiszolgák stb. és a III/16. zászlóalj még ott lévő tartalékai igen erős tűz alá fogták, mire azok 3 óra 20 perckor megálltak. A 16. ezred felől egy géppuskás osztag meglepetésszerűen oldalba kapta őket. Az oroszok visszahúzódtak, egy részük a 203-as magaslat délnyugati nyúlványain át, más részük dél felé a Wisznán át az erdőbe (3. kép).

A 9. és 11. ezred állása ekkor ismeretlen, ők valószínűleg Kalników déli szegélyén, az árok vonalában álltak meg. A visszafutó ellenség üldözése azonnal nem volt lehetséges, mert a Pohorylecnél gyülekező erőnek (mintegy 150 ember a 10. ezredből és III/16. zászlóaljtól) sem jobbra, sem balra szoros összeköttetésük saját csapatokkal nem volt. Miután azonban az ellenség a 203-as magaslatról csak igen gyenge tüzet fejtett ki,

4. kép. A helyzet 9 óra 30-kor: a régi állás ismét birtokba véve.

azt a benyomást keltve, hogy csak igen gyengén van megszállva, rendezkedés után a szomszéd csoportokkal egyidejűleg az előnyomulás a régi állásba reggel 6 óra 40-kor megkezdődött.

7 óra 15-kor a 10. ezred maradékától jobbra előnyomuló II/16. és I/16. zászlóaljok részei régi állásukat elérték, tőlük balra azonban a III/16. zászlóalj erős oldalazó tüzet kapott, így azok felé kikanyarodva kénytelen volt megállni. A 20. gyalogezred közbelépésével a balszárnyon a támadás ismét megindult, és 9 óra 30-kor ismét a régi állás birtokában voltak (4. kép).

Az 1915. június 1-i harcjelentéshez mellékelte jegyzőkönyvi vallomások tehát megerősítik, hogy az áttörés a 10. gyalogezred állásaitól balra, a 9. és 11. ezrednél történt. Az ott áttört orosz erők oldal- és részben hátráló támadása bénította meg a 10-esek ellenállását annyira, hogy az emberek egy része kénytelen volt magát megadni. Hogy a 11. ezred arcvonalát szemből megtámadva szintén áttörték, arról csak Nikolits alezredes

közléséből van tudomásunk. Hogy a 10. gyalogezred ezred tüzelés nélkül, önként megadta volna magát, az a valóságnak meg nem felel. Juhász őrnagy úr erre vonatkozó jelentése a Czillinger főhadnaggal felvett, alábbi jegyzőkönyv tanúsága szerint csak félreértésen alapulhat. Nyékhegyi Ferenc őrnagy a 77. gyalogdandárhoz címzett jelentésében azt állította, hogy Czillinger főhadnagy jelentése alapján „a zászlóalj legénysége minden ellenállást feladva kezét megadásra felemelte.”

A tisztázó kérdésre Czillinger a köbvetkezőket mondta jegyzőkönyvbe: „Frontunk ellen 4 soros rajvonalon támadott az ellenség (...) Mibelyt a kis erdő lejtőjén láthatóvá lett az ellenség, azonnal tüzelés indult meg, és ez hatásosan folytatott a különben igen gyorsan le, illetve az akadály vonaláig rohanó ellenségre, mit mindenkor meg lehetne állapítani a vonalunk előtt, illetve a drótakadálynál lévő ellenséges hullák vagy sebesültek számából. Mikor azután az ellenséges tömeg a homokos talajban könnyebben lerombolható, kibúzható akadályokkal végzett és szuronysegezve fedezékükre tolt, az egyszeres ritka vonalban

lévő, betek óta, különösen a legutóbbi napok óta éjjel-nappal szakadatlan harcban álló, elcsigázott, köteleken kívüli legénységünk, amennyiben igen kis részben meg nem menekült, csak már megadhatta magát.

Megjegyzésem vagy nyilatkozatom nem a legénységünk magatartása minősítésére vonatkozott, mint inkább arra a különleges nehéz körülmények megvilágítására melyből az esemény bekövetkezett. Az akadályvonalunk minősége is szóba kerülve erre vonatkozólag azt jelentettem, hogy a mi akadályunk gyengébb volt és pedig azért, mivel mi állásunkat előző éjszakán hoztuk előre, és ástuk meg újonnan. A támadás éjszakáján éppen az akadály vonalat erősítettük és fejlesztettük volna tovább, ha erre alkalom még rendelkezésre állt volna.”

A második kérdésre Czillinger is előadta, hogy Nyékhegyinek a tüzelés nélküli megadásra vonatkozó nyilatkozatai csak félreértésen alapulhattak, sokkal inkább a nehéz körülmények és az ezred megcsappant létszáma okozta az orosz áttörés átmeneti sikerét, és a maradék 10. gyalogezred közel felének fogságba esését. „*Annak okvetlenül félreértésen kell alapulnia, hogy az őrnagy úr tüzelés nélküli megadásra hivatkozik. Ilyet nem mondhattam; ezt teljesen*

kizárja a már a Nyékhegyi őrnagy úrnak tett nyilatkozatom is. Itt is inkább arra a nehéz körülményekre akartam rámutatni, ami az én védőszakaszomon a szomorú eseményt kellett, hogy eredményezze. (...) Már előbbi előadásomból következik, hogy ellenállás nélküli megadásról szó sem lehetett, azon momentum után azonban, midőn az előrontott sokszoros túlerő szuronnal a fedezék elé került, láttam megadást kéz felemeléssel jelezni. Az állásból adott igen hatásos tüzet és az állásban folyt heves harcot igazolta a dróttakadálynál és az előtt, valamint az állásban lévő számos orosz és saját elesett katona.¹¹

RÖVIDÍTÉSEK

HL – Honvédelmi Minisztérium, Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtörténelmi Levéltára, Budapest
 ddr. – dandár
 del. – délelőtt
 szd. – század
 szds. – százados
 zlj. – zászlóalj

¹¹ Jegyzőkönyv (1915. június 2.) HL II/ 587. 1. doboz, oldalszám nélkül.